

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

VŨ GIA TRƯỜNG

**THỦ TỤC GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP KINH DOANH
THƯƠNG MẠI TẠI TÒA ÁN CẤP SƠ THẨM
Ở VIỆT NAM HIỆN NAY**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

HÀ NỘI - 2020

**VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

VŨ GIA TRƯỞNG

**THỦ TỤC GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP KINH DOANH
THƯƠNG MẠI TẠI TÒA ÁN CẤP SƠ THẨM
Ở VIỆT NAM HIỆN NAY**

Ngành: Luật kinh tế

Mã số: 9.38.01.07

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

PGS.TS. ĐINH VĂN THANH

HÀ NỘI - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các thông tin, số liệu nêu trong Luận án là trung thực. Các luận điểm kế thừa trong Luận án được trích dẫn rõ ràng. Kết quả nghiên cứu của Luận án chưa từng được công bố trong công trình nào khác.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

Vũ Gia Trường

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ THUYẾT NGHIÊN CỨU	8
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu	8
1.2. Cơ sở lý thuyết nghiên cứu	20
Chương 2: NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ THỦ TỤC GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP KINH DOANH, THƯƠNG MẠI TẠI TOÀ ÁN CẤP SƠ THẨM	25
2.1. Khái niệm và đặc điểm của thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm	25
2.2. Nội dung thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm	38
2.3. Các yếu tố ảnh hưởng và yêu cầu đối với thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm	57
Chương 3: THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VÀ THỰC THI PHÁP LUẬT VỀ THỦ TỤC GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP KINH DOANH, THƯƠNG MẠI TẠI TÒA ÁN CẤP SƠ THẨM Ở VIỆT NAM	66
3.1. Thực trạng quy định pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam hiện nay	66
3.2. Thực tiễn thực hiện pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam hiện nay	91
Chương 4: PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VỀ THỦ TỤC GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP KINH DOANH, THƯƠNG MẠI TẠI TÒA ÁN CẤP SƠ THẨM Ở VIỆT NAM	118
4.1. Phương hướng hoàn thiện pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam	118
4.2. Giải pháp hoàn thiện pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam	127
KẾT LUẬN	148
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN ĐÃ ĐƯỢC CÔNG BỐ	150
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	151

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

BLTTDS	Bộ luật Tố tụng dân sự Việt Nam
BLDS	Bộ luật Dân sự Việt Nam
TTDS	Tố tụng dân sự
KDTM	Kinh doanh, thương mại
PLTTDS	Pháp luật tố tụng dân sự
TAND	Tòa án nhân dân
VKSND	Viện kiểm sát nhân dân
TANDTC	Tòa án nhân dân tối cao
VKSNDTC	Viện kiểm sát nhân dân tối cao
HĐXX	Hội đồng xét xử
VKS	Viện kiểm sát
XHCN	Xã hội chủ nghĩa
TTTT	Thủ tục thông thường
BPKCTT	Biện pháp khẩn cấp tạm thời
UNCITRAL	Ủy ban Pháp luật Thương mại quốc tế Liên Hiệp Quốc
VCCI	Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam
LTTTM	Luật Trọng tài thương mại năm 2010
VIAC	Trung tâm Trọng tài Quốc tế Việt Nam
WTO	Tổ chức Thương mại Thế giới
ĐKKD	Đăng ký kinh doanh
VADS	Vụ án dân sự
TCKT	Tranh chấp kinh tế

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của việc nghiên cứu đề tài

Trong bối cảnh nền kinh tế Việt Nam ngày càng hội nhập sâu rộng vào nền kinh tế khu vực và thế giới, việc minh bạch hóa, tạo lập môi trường kinh doanh thông thoáng, tạo cơ sở để các doanh nghiệp cạnh tranh bình đẳng, nâng cao năng lực doanh nghiệp trong nước và thu hút được nhiều nhà đầu tư nước ngoài là một nhu cầu cấp thiết. Một trong những giải pháp để nâng cao môi trường kinh doanh là việc hoàn thiện các phương thức giải quyết các tranh chấp kinh doanh, thương mại (KDTM), bởi lẽ, khi nền kinh tế phát triển cùng xu thế hội nhập, các tranh chấp về KDTM xảy ra ngày càng nhiều, càng đa dạng và phức tạp, luôn là vấn đề phát sinh và cần phải giải quyết nhanh chóng, kịp thời, đúng đắn làm cơ sở cho sự phát triển kinh tế.

Nghị quyết số 48-NQ/TW ngày 24/05/2005 của Bộ Chính trị về Chiến lược xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam đến năm 2010, định hướng đến năm 2020 đã chỉ rõ mục tiêu và nhiệm vụ trọng tâm của Đảng và Nhà nước là: “Xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật đồng bộ, thống nhất, khả thi, công khai, minh bạch, trọng tâm là hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân...” [02, tr.2] với “trọng tâm là hoàn thiện pháp luật về tổ chức và hoạt động của Toà án nhân dân, bảo đảm Toà án xét xử độc lập, đúng pháp luật, kịp thời và nghiêm minh” ngoài ra phải “Hoàn thiện pháp luật về giải quyết tranh chấp kinh tế phù hợp với tập quán thương mại quốc tế” [02, tr.4] để tạo lập môi trường pháp lý cho cạnh tranh lành mạnh, bình đẳng, phù hợp với nguyên tắc của Tổ chức thương mại Thế giới (WTO) và các cam kết quốc tế mà Việt Nam ký kết và tham gia.

Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 02/06/2005 của Bộ Chính trị về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020 cũng đã nêu một trong các nhiệm vụ của cải cách tư pháp là phải: “Tiếp tục hoàn thiện thủ tục tố tụng dân sự. Nghiên cứu thực hiện và phát triển các loại hình dịch vụ từ phía Nhà nước để tạo điều

kiện cho các đương sự chủ động thu thập chứng cứ chứng minh, bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của mình” [03, tr.4].

Hiện nay, ở Việt Nam, các tranh chấp KDTM đã được giải quyết theo một số phương thức khác nhau như: Thương lượng, hòa giải, trọng tài và thông qua thủ tục tư pháp tại Tòa án. Tuy nhiên, thực tiễn giải quyết các tranh chấp KDTM ở nước ta cho thấy, các chủ thể kinh doanh thường lựa chọn thủ tục tư pháp tại Tòa án để bảo vệ các quyền và lợi ích hợp pháp của mình khi xảy ra tranh chấp. Xét xử theo thủ tục tư pháp là hoạt động phán quyết của Tòa án thay mặt Nhà nước nhằm khôi phục trật tự của quan hệ kinh doanh, thương mại bị xâm phạm hoặc nhằm bảo vệ lợi ích hợp pháp và chính đáng của các chủ thể kinh doanh và xã hội. Nó không đơn thuần chỉ là dàn xếp, hòa giải, mặc dù về thực chất, dàn xếp và hòa giải cũng có mục đích như vậy và do đó, có mối liên quan khăng khít với hoạt động xét xử. Hoạt động xét xử là hoạt động nhân danh quyền lực nhà nước nhằm xem xét, đánh giá và ra phán quyết về tính hợp pháp và tính đúng đắn của hành vi pháp luật hay quyết định pháp luật khi có sự tranh chấp và mâu thuẫn giữa các bên có lợi ích khác nhau trong các tranh chấp hay mâu thuẫn đó. Phương thức giải quyết tranh chấp tại Tòa án được tiến hành theo trình tự, thủ tục nghiêm ngặt, chặt chẽ và bản án hay quyết định của tòa án về vụ tranh chấp nếu không có sự tự nguyện tuân thủ sẽ được đảm bảo thi hành bằng sức mạnh cưỡng chế của Nhà nước... Thủ tục xét xử của Tòa án là thủ tục công khai, dễ hiểu, dân chủ bởi sự độc lập của người xét xử (không là đại diện của bất kỳ bên nào hay của ai có liên quan về lợi ích). Thủ tục đó bảo đảm để các bên phản ánh hết ý kiến của mình với Tòa án một cách trực tiếp, được bảo đảm bởi sự giám sát của Viện kiểm sát, của các luật sư và của nhân dân. Khi các vụ tranh chấp KDTM được đưa ra giải quyết tại Tòa án thì xét xử sơ thẩm là cấp xét xử đầu tiên trong quá trình giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án. Đây là giai đoạn hết sức quan trọng, thể hiện tập trung nhất việc bảo đảm quyền tự do kinh doanh của các chủ thể kinh doanh và quyền tự định đoạt của các đương sự trong giải quyết các tranh chấp KDTM. Hiện tại, trình tự giải quyết các tranh chấp KDTM theo thủ tục tư pháp tại Tòa

án được quy định tại Bộ luật Tố tụng dân sự năm 2015 (BLTTDS năm 2015) và đang phát huy những tác dụng tích cực. Tuy nhiên, do đặc thù của các tranh chấp KDTM, nên thực tiễn giải quyết các tranh chấp KDTM tại Tòa án ở nước ta hiện nay vẫn đang bộc lộ một số hạn chế, vướng mắc, chưa được khắc phục triệt để, đặc biệt là một số vấn đề liên quan đến việc lựa chọn và áp dụng thủ tục tư pháp để giải quyết các tranh chấp KDTM ở Tòa án cấp sơ thẩm. Việc giải quyết các vụ tranh chấp KDTM ở Tòa án cấp sơ thẩm mặc dù được thụ lý nhiều, nhưng việc giải quyết còn chậm và đã có những vi phạm về thủ tục tố tụng nên tỷ lệ án phải sửa, hủy còn cao. Dẫn đến việc giải quyết các tranh chấp KDTM bị kéo dài, gây tổn kém về tiền bạc, thời gian, công sức của các đương sự và của Nhà nước, chưa đáp ứng được đòi hỏi của đời sống kinh tế trong bối cảnh hội nhập quốc tế càng ngày càng sâu rộng, làm giảm lòng tin của các nhà đầu tư, doanh nghiệp đối với sự an toàn và ổn định của môi trường kinh doanh, ảnh hưởng đến chỉ số năng lực cạnh tranh của Việt Nam trên trường quốc tế. Cho nên, việc tiếp tục nghiên cứu để hoàn thiện pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm hiện nay cũng là phù hợp với quan điểm chỉ đạo của Đảng, phù hợp với sự phát triển của các quan hệ kinh tế, đồng thời phù hợp với yêu cầu hội nhập.

Qua nghiên cứu cho thấy, ở Việt Nam hiện nay đã có nhiều công trình nghiên cứu về vấn đề này ở các cấp độ khác nhau, nhưng do đến nay vấn đề nghiên cứu đã có nhiều thay đổi theo BLTTDS năm 2015 và các văn bản có liên quan, đồng thời thực tiễn giải quyết tranh chấp cũng phát sinh nhiều vấn đề mới. Vì vậy, việc nghiên cứu nhằm hoàn thiện hơn các quy định pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM, đặc biệt là các quy định về thủ tục trong giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm là cần thiết để hoàn thiện hơn khung pháp luật về lĩnh vực này. Với những lý do nêu trên, nghiên cứu sinh đã lựa chọn đề tài ***“Thủ tục giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam hiện nay”*** để làm Luận án Tiến sĩ luật học.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích của luận án là nhằm nghiên cứu những vấn đề lý luận và thực tiễn pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm ở nước ta hiện nay, từ đó, đề xuất các giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam trong thời gian tới.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục đích trên, nhiệm vụ của luận án tập trung giải quyết những vấn đề cơ bản sau:

- Thực hiện tổng quan tình hình nghiên cứu trong nước và ngoài nước liên quan đến đề tài luận án, từ đó, rút ra những vấn đề cần kế thừa, những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu để làm rõ trong nội dung luận án.

- Nghiên cứu nhằm làm sáng tỏ những vấn đề lý luận pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm

- Khái quát, phân tích thực trạng pháp luật và thực tiễn thực thi pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam hiện nay, đánh giá và chỉ ra những hạn chế, bất cập và nguyên nhân chủ yếu.

- Đề xuất phương hướng và giải pháp góp phần hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận án là các vấn đề lý luận và thực tiễn pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm; hệ thống các quy định của pháp luật Việt Nam về vấn đề này cũng như thực tiễn thực thi pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam trong những năm qua. Các số liệu thực tiễn được khảo cứu từ kết quả xét xử của Tòa án sơ thẩm.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Về nội dung, phạm vi nghiên cứu của luận án là các vấn đề lý luận và hệ thống các quy định pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm (Tòa án cấp huyện) cũng như thực tiễn áp dụng thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm, phù hợp với bản chất các tranh chấp KDTM trong điều kiện kinh tế thị trường ở Việt Nam. Phạm vi nghiên cứu của luận án không bao gồm thủ tục giải quyết sơ thẩm tranh chấp KDTM của Tòa án cấp tỉnh, thủ tục rút gọn, các thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp phúc thẩm, thủ tục giám đốc thẩm và tái thẩm...

Về không gian và thời gian, nghiên cứu của luận án được thực hiện trên phạm vi cả nước và từ khi BLTTDS năm 2015 có hiệu lực thi hành.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

Về phương pháp luận, Luận án sử dụng phương pháp luận duy vật biện chứng và duy vật lịch sử của chủ nghĩa Mác – Lênin, cùng với đó là việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh, các quan điểm, chủ trương của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước về hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường ở Việt Nam.

Về phương pháp nghiên cứu, Luận án sử dụng các phương pháp nghiên cứu truyền thống như: Phân tích, tổng hợp, thống kê, khảo sát, so sánh để làm rõ các vấn đề thuộc nội hàm nghiên cứu pháp luật về giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm ở Việt Nam hiện nay. Cụ thể:

Ở chương 1, phương pháp tổng hợp, phân tích tài liệu được sử dụng để tổng quan tình hình nghiên cứu pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm. So sánh, tổng hợp nhằm xác định rõ những kết quả đã nghiên cứu liên quan đến đề tài luận án. Kế thừa những kết quả này đồng thời xác định những vấn đề liên quan đến đề tài mà các công trình, bài viết trước đó còn bỏ ngỏ để nghiên cứu bổ sung, phát triển.

Ở chương 2, phương pháp phân tích, tổng hợp, so sánh được sử dụng để làm rõ những vấn đề lý luận pháp luật về thủ tục giải quyết tranh chấp KDTM tại Tòa án cấp sơ thẩm...